

Ställningen och påverkansmöjligheterna för kommunernas och välfärdsområdenas äldreråd ska förtydligas och stärkas

Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO och äldreombudsmannen vill med följande förslag till lyfta fram problem och föreslå förbättringar till äldrerådets representativitet och verksamhetsförutsättningar i kommunerna och välfärdsområdena.

Bakgrund:

De lagstadgade äldreråden i kommunerna och välfärdsområdena har en nyckelroll i att föra fram information om synpunkterna och behoven av den äldre befolkningen och den äldre befolkning som befinner sig i en svårare situation i sitt område. Enligt en färsk enkät varierar äldrerådets ställning och påverkansmöjligheter mellan de olika områdena. Äldreombudsmannen har träffat ett stort antal äldrerådsmedlemmar som har berättat om praxis som varierar i synnerhet mellan kommunerna. I vissa kommuner och välfärdsområden har man konstaterat att en välfungerande samarbetsform är att äldreråden har fått föreslå sina representanter till de nämnder och sektioner där man behandlar frågor som är viktiga också för äldre personer.

Enligt kommunallagen (410/2015) 27 § ska kommunstyrelsen inrätta ett äldreråd för att garantera den äldre befolkningens möjligheter att delta och påverka samt sörja för äldrerådets verksamhetsförutsättningar. Äldrerådet kan vara gemensamt för flera kommuner. Äldrerådet ska ges möjlighet att påverka planering, beredning och uppföljning inom olika kommunala verksamheter i frågor som är av betydelse för den äldre befolkningens välfärd, hälsa, delaktighet, livsmiljö, boende, rörlighet eller möjligheter att klara de dagliga funktionerna eller med tanke på den service som den äldre befolkningen behöver.

Enligt lagen om välfärdsområden (611/2021) ska varje välfärdsområde inrätta ett äldreråd för välfärdsområdet för att garantera den äldre befolkningens möjligheter att delta och påverka. Medlemmarna i äldrerådet ska väljas bland medlemmarna i motsvarande påverkansorgan i de kommuner som hör till välfärdsområdet på så vis att det från varje sådant kommunalt organ väljs minst en representant. Till äldrerådet kan dessutom väljas andra personer. Välfärdsområdesstyrelsen ska sörja för påverkansorganens verksamhetsförutsättningar. Äldrerådet ska ges möjlighet att påverka planering, beredning, genomförande och uppföljning inom olika verksamheter i välfärdsområdet i frågor som är eller som äldrerådet bedömer vara av betydelse för de äldre och med hänsyn till de tjänster de behöver. Äldrerådet ska också tas med när former för delaktighet och hörande utvecklas i välfärdsområdet.

Enligt den så kallade äldreomsorgslagen (980/2012) ska det kommunala äldrerådet tas med i beredningen när kommunen som en del av sin välfärdsberättelse och välfärdsplan utarbetar en plan över sina åtgärder för att stödja den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand. Äldrerådet för välfärdsområdet ska tas med i beredningen när välfärdsområdet utarbetar en plan över sina åtgärder för att stödja den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand samt för att ordna och utveckla den service och närståendevård som äldre personer behöver. Välfärdsområdet ska dessutom ta med äldrerådet i den årliga utvärderingen om huruvida den socialservice som äldre personer behöver är tillräcklig och håller tillräckligt hög kvalitet.

Människorättscentrets enkät till de kommunala äldre råden 2021 visade att deras möjligheter att påverka i frågor som berör äldre personer upplevdes olika i olika kommuner samt att det även inom kommunerna förekommer skillnader till exempel i fråga om i hur stor utsträckning äldre rådet har möjlighet att påverka ärenden inom olika sektorer. I enkäten framhölls att äldre rådets initiativ, utlåtanden och ställningstaganden inte upplevs leda till förändringar eller man får inte svar eller information om hur de behandlas och framskrider.

Enligt enkäten kopplades äldre rådets möjligheter att påverka ärenden som berör äldre personer i hög grad till hur väl samarbetet med kommunfullmäktige, nämnder, förtroendevalda och olika förvaltningsnämnder fungerar. (Människorättscentret 2021.)

Under hösten 2023 genomförde äldre ombudsmannen tillsammans med Äldre institutet och finansministeriets Öppna förvaltning en enkät till kommunernas och välfärdsområdenas äldre råd. Enkäten handlade om äldre rådets sammansättning, påverkansmöjligheter samt äldre rådets önskemål om samarbete med äldre ombudsmannen. Enkäten besvarades av 257 respondenter, 215 från kommunala äldre råd och 42 från välfärdsområdenas äldre råd från sammanlagt 18 välfärdsområden.

Enligt enkäten hade välfärdsområdenas äldre råd större rättigheter att delta i fullmäktiges och nämndernas möten än kommunernas äldre råd. 67 % av välfärdsområdenas äldre råd hade rätt att delta i välfärdsområdesfullmäktiges möten. Av de kommunala äldre råden hade endast 20 % yttranderätt i nämndernas möten.

	Deltaganderätt	Yttranderätt
Välfärdsområdets äldre råd		
Fullmäktiges möten	67	61
Nämndernas möten	61	56
Kommunalt äldre råd		
Fullmäktiges möten	41	31
Nämndernas möten	22	20

Kommunernas och välfärdsområdenas äldre råds deltagande- och yttranderätt (%) i organen 2023 (Svar från 143 kommuner och 18 välfärdsområden).

Ytterligare information: [Äldre råd som påverkare – resultat av enkäten till äldre råden 2023](#)

Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO och äldre ombudsmannen föreslår följande åtgärder:

1 De lagstadgade äldre råden ska ha en faktisk möjlighet att agera och påverka kommunernas och välfärdsområdenas beslutsfattande i ett tillräckligt tidigt skede. För närvarande varierar äldre rådets påverkansmöjligheter mellan de olika kommunerna och välfärdsområdena och äldre rådsmedlemmar upplever ofta att det är svårt att få fram äldre rådets synpunkter.

2 Äldre råden ska ha närvaro- och yttranderätt i de viktigaste nämndernas och sektionernas möten för att till beredningen framföra information som berör områdets eller kommunens äldre. Kommuner och välfärdsområden bör börja bereda en möjlighet för äldre råden att delta i de organ som behandlar frågor som är viktiga för de äldre.

3 Lagstiftningen om äldreåd bör revideras och preciseras; äldreådens medlemmar ska vara äldre personer. Äldreådens finskspråkiga namn "vanhusneuvosto" föreslås ändras till "ikäneuvosto". Den föreslagna lagändringen förtydligar och förenhetligar benämningarna i kommuner och välfärdsområden på de äldreåd, vars uppgift är att påverka frågor som gäller den äldre befolkningen (pensionärer).

Den föreslagna ändringen gäller följande lagar:

- Lagen om stöd för den äldre befolkningens funktionsförmåga och om ändring av lagen om social- och hälsovårdstjänster för äldre (980/2012) §11
- Lag om välfärdsområden (611/2021) 32 §
- Kommunallagen (410/2015), 27 §

Den föreslagna ändringen bidrar till att få lagstiftningen att i högre grad motsvara äldreådens verksamheter och samtida uppfattningar om åldrande

När den föreslagna lagändringen träder i kraft kommer de kommun- och välfärdsområdesfullmäktige som har till uppgift att påverka frågor som gäller den äldre befolkningen (pensionärer) i fortsättningen att på finska kallas för **ikäneuvosto**. De råd i kommuner och välfärdsområden som har slagits samman med handikapprådet ska i fortsättningen på finska kallas för **ikä- ja vammaisneuvosto**. Vi föreslår ingen ändring av det svenska namnet "äldreåd".

Motiveringar till namnbytet av äldreåden på finska:

Den föreslagna namnförändringen skulle dels förenhetliga kommunernas och välfärdsområdenas namngivningspraxis, dels bättre beskriva pensionärerna som en bred grupp. Det finska ordet "vanhus" upplevs som begrepp delvis uteslutande. I jämförelse med "vanhusneuvosto" upplevs "ikäneuvosto" mera neutralt som begrepp.

Äldre personer är också klart aktivare och rörligare än personer i samma ålder för bara några årtionden tidigare. Som en följd av förändringar i befolkningens förväntade livslängd, levnadsvanor och vardag uppfattas ålderdomen infalla i ett senare skede av livet. Äldreåden har dock till uppgift att påverka frågor som berör alla pensionärer. Begreppet "ikäneuvosto" beskriver bättre dem som till exempel fortfarande är i arbetslivet trots hög ålder och pension.

Förslaget har getts social- och hälsovårdsministeriets delegation för äldre- och pensionstagare till kännedom. Delegationen för ålders- och pensionärsärenden stöder förslaget om att ändra det finska namnet på äldreåden "vanhusneuvosto" till "ikäneuvosto".